

ਪੱਤਰ ਪੇਟੈਂਟ ਅਪੀਲ

ਭੰਡਾਰੀ ਸੀ.ਜੇ. ਅਤੇ ਸੀ. ਜੇ. ਅਤੇ ਟੇਕ ਚੰਦ, ਜੇ. ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ

ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ, ਮੁਦਈ- ਅਪੀਲਕਰਤਾ

ਬਨਾਮ

ਬਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰ, - ਬਚਾਓ ਕਰਤਾ-ਉੱਤਰਦਾਤਾ

ਲੈਟਰਸ ਪੇਟੈਂਟ ਅਪੀਲ ਨੰ. 15/ਪੀ 1951 ਦਾ।

ਰਿਵਾਜ (ਪੰਜਾਬ) - ਉਪਯੋਗਤਾ- ਪਿੰਡ ਠੁੱਲੀਵਾਲ, ਤਹਿਸੀਲ ਧੂਰੀ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਬਾਮਲਾ ਦੇ ਤਰਖਾਣ- ਭਾਵੇਂ ਅਲੱਗ-ਥਲੱਗ ਹੋਣ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਰੀਤੀ-ਰਿਵਾਜਾਂ ਦੁਆਰਾ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹੋਣ।

ਇਹ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਕਿ ਪਿੰਡ ਠੁੱਲੀਵਾਲ, ਤਹਿਸੀਲ ਧੂਰੀ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਬਰਨਾਲਾ ਦੇ ਤਰਖਾਣਾਂ ਨੂੰ ਰਵਾਇਤੀ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਅਲੱਗ-ਥਲੱਗ ਹੋਣ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਹਿੰਦੂ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਚਲਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਪੈਪਸੂ ਦੇ 2005 ਦੇ ਆਰਡੀਨੈਂਸ ਨੰਬਰ 10 ਦੀ ਧਾਰਾ 52, ਆਰਡੀਨੈਂਸ ਨੰਬਰ 10 ਤਹਿਤ ਲੈਟਰਜ਼ ਪੇਟੈਂਟ ਅਪੀਲ, ਮਾਣਯੋਗ ਜਸਟਿਸ ਜੀ.ਐਲ.ਚੋਪੜਾ ਦੇ 2005 ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਤੋਂ, ਜੋ ਕਿ 4 ਜੂਨ, 1951 ਨੂੰ ਆਰ.ਐਸ.ਏ. ਨੰਬਰ 334 ਵਿੱਚ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸ੍ਰੀ ਜਗਨ ਨਾਥ ਕੈਸਲ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਜੱਜ, ਬਰਨਾਲਾ ਦੇ 16 ਅਪ੍ਰੈਲ, 2005 ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਪਲਟ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਅਤੇ ਫਰਮਾਨ ਨੂੰ ਬਹਾਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਸਬ-ਜੱਜ, ਤੀਜੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ, ਧੂਰੀ, ਮਿਤੀ 27 ਜਨਵਰੀ, 2004, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਦਾ ਮੁਕੱਦਮਾ ਖਰਚਿਆਂ ਸਮੇਤ ਖਾਰਜ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਵੱਲੋਂ ਆਰ.ਕੇ. ਭੰਡਾਰੀ

ਜਵਾਬ ਦੇਣ ਵਾਲਿਆਂ ਲਈ ਦਲੀਪ ਚੰਦ

ਫੈਸਲਾ

ਟੇਕ ਚੰਦ, ਜੇ.- ਇਹ 4 ਜੂਨ, 1951 ਦੇ ਚੋਪੜਾ, ਜੇ. ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਤੋਂ ਲੈਟਰਸ ਪੇਟੈਂਟ ਅਪੀਲ ਹੈ, ਜੋ ਮੁਦਈ ਦੀ ਅਪੀਲ ਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦਿੰਦੀ ਹੈ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਜੱਜ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਪਾਸੇ ਰੱਖਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਟ੍ਰਾਇਲ ਕੋਰਟ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਬਹਾਲ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਅਪੀਲ ਵਿੱਚ ਫੈਸਲਾ ਮੰਗਣ ਵਾਲਾ ਸਵਾਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਪਿੰਡ ਠੁੱਲੀਵਾਲ, ਤਹਿਸੀਲ ਧੂਰੀ ਦੇ ਤਰਖਾਣ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਰੀਤੀ ਰਿਵਾਜਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਚਲਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਕੇਸ ਦੇ ਤੱਥ ਇਹ ਹਨ ਕਿ ਇੱਕ ਸੇਭਾ ਸਿੰਘ ਨੇ 18 ਵਿੱਘੇ ਅਤੇ 6 ਬਿਸਵੇ ਜ਼ਮੀਨ 10 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਵਿੱਚ ਵੇਚੀ ਸੀ। 15 ਦਸੰਬਰ, 1993 ਦੀ ਰਜਿਸਟਰਡ ਡੀਡ ਆਫ ਸੇਲ ਦੁਆਰਾ ਬਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੂੰ 1,500, ਜਵਾਬਦਾਤਾ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ, ਵਿਕਰੇਤਾ ਸੰਸਥਾ ਦੇ ਇੱਕ ਜਮਾਂਦਰੂ ਨੇ ਇੱਕ ਮੁਕੱਦਮਾ ਕੀਤਾ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਆਮ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਵਿਕਰੀ ਦੀ ਵੈਧਤਾ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਜ਼ਮੀਨ ਜੱਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਵਿਕਰੀ ਦਾ ਲੈਣ-ਦੇਣ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਜਾਇਜ਼ ਲੋੜ ਦੇ ਬਗ਼ੈਰ ਸੀ। ਇਹ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਤਰਖਾਣੀਆਂ

ਦੀਆਂ ਪਾਰਟੀਆਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿਚ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਰੀਤੀ ਰਿਵਾਜ ਦੁਆਰਾ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਸਨ।
ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਵੰਸ਼ ਸਾਰਣੀ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੇ ਸਬੰਧਾਂ ਨੂੰ ਦਰਸਾਏਗੀ:-

ਗੁਰਦਾਸ
ਹੀਰਾ ਘੁੱਲਾ
ਮਹਿੰਗਾ
ਸੋਹਣਾ ਕਾਬਲ ਜਵਾਹਰਾ
ਜਿਤੁ
(ਜਿਲਾ ਲੁਧਿਆਣਾ
ਨੂੰ ਪਰਵਾਸ ਕੀਤਾ)
ਮਸਤਾਨ ਕਹਾਂ ਭਾਨ
ਸਿੰਘ ਸਿੰਘ ਸਿੰਘ
ਉਪਨਾਮ
ਹਰਨਾਮਾ
ਸੇਭਾ ਸੰਤੁ
ਚਾਨਣ ਬਿਸ਼ਾਹ
ਸਿੰਘ ਸਿੰਘ
(ਵੈਂਡੀ)

ਇਸ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਅਸਲ ਭਰਾ ਹਨ ਅਤੇ ਵਿਕਰੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਚਚੇਰੇ ਭਰਾ ਸੇਭਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਬਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਕੀਤੀ ਸੀ।

ਬਚਾਓ ਕਰਤਾਵਾਂ ਨੇ ਸਾਰੇ ਬਿੰਦੂਆਂ 'ਤੇ ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਨੂੰ ਪਾਰ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਇਸ ਗੱਲ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕੀਤਾ ਕਿ ਪਾਰਟੀਆਂ ਕਿਸਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਰਿਵਾਜ ਦੇ ਸ਼ਾਸਨ ਦੁਆਰਾ ਚਲਾਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਸਨ। ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਮੁੱਦੇ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ:

1. ਕੀ ਵਿਵਾਦ ਵਾਲੀ ਜ਼ਮੀਨ ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਦੀ ਜੱਦੀ ਹੈ? ਓ.ਪੀ.
2. ਕੀ ਪਾਰਟੀਆਂ ਰਵਾਇਤੀ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਚਲਾਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ? ਓ.ਪੀ.
3. ਕੀ ਵਿਕਰੀ ਕਾਨੂੰਨੀ ਲੋੜ ਲਈ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ? ਓ.ਪੀ.

ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਤਿੰਨਾਂ ਮੁੱਦਿਆਂ ਨੂੰ ਬਚਾਓ ਪੱਖ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਫੈਸਲਾ ਸੁਣਾਉਂਦਿਆਂ ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਦੇ ਮੁਕੱਦਮੇ ਨੂੰ ਖਾਰਜ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਵਿਰੁੱਧ ਮੁਦਈ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਵੱਲੋਂ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਜੱਜ, ਬਰਨਾਲਾ ਦੀ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਅਪੀਲ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੇ ਅਪੀਲ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕਰ ਲਈ ਅਤੇ ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰ

ਦਿੱਤਾ। ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਵਿਵਾਦ ਵਾਲੀ ਜ਼ਮੀਨ ਮੁਦਈ ਦੀ ਜੱਦੀ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਮੁੱਦੇ 'ਤੇ ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਤਰਖਾਨ ਪਰਸਨਲ ਲਾਅ ਦੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਰਿਵਾਜ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਵਿਕਰੀ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨੀ ਲੋੜ ਲਈ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਮੁਦਈ ਦੇ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਇੱਕ ਘੋਸ਼ਣਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਵਿਕਰੀ ਪਰਦੇਸੀ ਦੀ ਮੌਤ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਸਦੇ ਸੰਸ਼ੋਧਨ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗੀ। ਬਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਫਿਰ ਪੈਪਸੂ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਵਿੱਚ ਨਿਯਮਤ ਦੂਜੀ ਅਪੀਲ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ, ਜਿਸ ਦਾ ਨਿਪਟਾਰਾ ਚੋਪੜਾ, ਜੇ. ਦੁਆਰਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਪਾਰਟੀਆਂ ਹਿੰਦੂ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਸਨ ਜੋ ਮਾਲਕ ਨੂੰ ਵੱਖ ਕੀਤੀ ਜਾਇਦਾਦ ਦੇ ਬੇਗਾਨਗੀ ਦਾ ਅਨਿਯਮਤ ਅਧਿਕਾਰ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਤੱਥ ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਜੱਦੀ ਸੀ ਜਾਂ ਸਵੈ-ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ, ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਮੁਦਈ ਨੂੰ ਸਵਾਲ ਵਿੱਚ ਵੱਖ ਹੋਣ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਦੇਣ ਦਾ ਕੋਈ ਅਧਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਪਰੋਕਤ ਖੇਜ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ ਬਾਕੀ ਮੁੱਦਿਆਂ ਦਾ ਨਿਪਟਾਰਾ ਕਰਨਾ ਬੇਲੋੜਾ ਸਮਝਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਬਚਾਅ ਪੱਖ ਦੀ ਅਪੀਲ ਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਚੋਪੜਾ, ਜੇ., ਨੇ ਇਸ ਸਵਾਲ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ ਕਿ ਕੀ ਪਿੰਡ ਠੁੱਲੀਵਾਲ, ਤਹਿਸੀਲ ਧੂਰੀ ਦੇ ਤਰਖਾਣਾਂ ਨੂੰ ਰਿਵਾਜ ਦੁਆਰਾ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਨੇ 2005 ਬਿਕਰਮੀ ਦੇ ਆਰਡੀਨੈਂਸ ਦੀ ਧਾਰਾ 52 ਅਧੀਨ, ਕੇਸ ਨੂੰ ਇੱਕ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਬੈਂਚ ਨੂੰ ਅਪੀਲ ਲਈ ਯੋਗ ਹੋਣ ਦਾ ਤਸਦੀਕ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਕਰਨ ਦਾਸ ਭੰਡਾਰੀ ਨੇ ਤਾਕੀਦ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਨਿਮਨਲਿਖਤ ਕਾਰਕ ਦਰਸਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਵੱਖੋ-ਵੱਖਰੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਪਾਰਟੀਆਂ ਨੂੰ ਰਿਵਾਜ ਦੁਆਰਾ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ:-

ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੇ ਸਾਂਝੇ ਪੂਰਵਜ ਗੁਰਦਾਸ ਉਸ ਸਮੇਂ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਵਸ ਗਏ ਸਨ

- (1) ਗੁਰਦਾਸ ਨੇ ਮਾਲਕ ਵਜੋਂ ਜ਼ਮੀਨ ਐਕੁਆਇਰ ਕੀਤੀ।
- (2) ਪਿੰਡ ਦੀ ਨੀਂਹ ਤੋਂ ਹੀ ਧਿਰਾਂ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਮਾਲਕ ਹਨ।
- (3) ਧਿਰਾਂ ਖੁਦ ਜ਼ਮੀਨਾਂ 'ਤੇ ਖੇਤੀ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਖੇਤੀ 'ਤੇ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ।
- (4) ਧੀਆਂ ਨੂੰ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵਿਰਾਸਤ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਰੱਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
- (5) ਕਰੇਵਾ ਦੀ ਰਸਮ ਤਰਖਾਣਾਂ ਵਿੱਚ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹ ਸਮਾਜਿਕ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਰੀਤੀ ਰਿਵਾਜ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਦੇ ਹਨ।
- (6) ਉਹ ਪਿੰਡ ਠੁੱਲੀਵਾਲ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਜਿੱਥੇ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਰਿਵਾਜ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਹੈ।
- (7) ਤਰਖਾਣੀਆਂ ਵਾਲੀਆਂ ਧਿਰਾਂ ਪਿੰਡ ਦੀਆਂ ਕਮੀਨ ਹਨ, ਜੋ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮਾਲਕਾਂ ਦੀ ਮਰਿਆਦਾ ਅਨੁਸਾਰ ਚੱਲਦੀਆਂ ਹਨ।

ਸਾਡਾ ਧਿਆਨ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨੀ ਪੀ.ਬੀ. ਵੱਲ ਖਿੱਚਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਪਿੰਡ ਦੀ ਕਫੀਅਤ-ਏ-ਦੇਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਮਲੇਰਕੋਟਲਾ ਸ਼ਾਸਕਾਂ ਦੇ ਸਮੇਂ ਇਸ ਪਿੰਡ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਮੇਲੂ ਦੇ ਦੋ ਪੁੱਤਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਹੋਰ ਗੋਤਾਂ ਅਤੇ ਜਾਤਾਂ ਦੇ ਲੋਕ ਵੀ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸਮਿਆਂ 'ਤੇ ਆਏ ਅਤੇ ਮਾਲਕ ਬਣ ਗਏ। ਧਿਰਾਂ ਦੇ ਪੂਰਵਜ ਗੁਰਦਾਸ ਤਰਖਾਣ ਦਾ ਨਾਂ ਵੀ ਕਫੀਅਤ-ਏ-ਦੇਹੀ ਵਿਚ ਦਰਜ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਵਿਚ ਦਰਜ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਸੰਕੇਤ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਬੰਜਰ ਜ਼ਮੀਨ ਤੋੜ ਕੇ ਮਾਲਕ ਬਣ ਗਿਆ ਸੀ। ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਕਰਨ ਦਾਸ ਨੇ ਪੀ.ਡਬਲਿਊ.ਐਸ. ਦੇ

ਬਿਆਨ ਦਾ ਵੀ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। 2, 3, 4, 5, ਅਤੇ 6, ਜੋ ਇਸ ਪ੍ਰਭਾਵ ਲਈ ਹਨ ਕਿ ਉਸਦੇ ਗਾਹਕ ਆਪਣੀ ਰੋਜ਼ੀ-ਰੋਟੀ ਲਈ ਖੇਤੀਬਾੜੀ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਤਰਖਾਨਾਂ ਦੀ ਕੁੱਲ ਜ਼ਮੀਨ 23 ਕਿੱਲਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਹਲਾਲ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਮੁਕਾਬਲਤਨ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਹੈ। ਉੱਤਰਦਾਤਾਵਾਂ ਦੀ ਤਰਫ਼ੋਂ ਇਹ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਤੱਥ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਇਹ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਲਈ ਕਾਫ਼ੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਪਾਰਟੀਆਂ ਰਵਾਇਤੀ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਹਨ ਜਾਂ ਨਿੱਜੀ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਪਿੰਡ ਦੀ ਨੀਂਹ ਦੇ ਸਮੇਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸੰਸਥਾਪਕ ਦੁਆਰਾ ਲਿਆਇਆ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਖੇਤੀ ਲਈ ਜ਼ਮੀਨ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਜੇ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਪ੍ਰੋਪਰਾਈਟਰਾਂ ਵਜੋਂ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਸ੍ਰੀ ਦਲੀਪ ਚੰਦ ਗੁਪਤਾ, ਦਲੀਲ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਪੂਰੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦੀ ਮਾਲਕੀ ਵਾਲੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਕੁੱਲ ਰਕਬਾ 165 ਵਿੱਘੇ ਤੋਂ ਵੱਧ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਸਾਰਾ ਪਿੰਡ 23 ਹਲਾਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਇੱਕ ਹਲ ਹੇਠ ਜ਼ਮੀਨ ਲਗਭਗ 140 ਵਿੱਘੇ ਸੀ। ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਕੋਲ ਜ਼ਮੀਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰੋਜ਼ੀ-ਰੋਟੀ ਲਈ ਕਾਫ਼ੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਅਤੇ ਪਾਰਟੀਆਂ ਆਪਣਾ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਚਲਾਉਣ ਲਈ ਤਰਖਾਣ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਇਹ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿ ਕੀ ਕੋਈ ਕਬੀਲਾ ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਰਿਵਾਜ ਜਾਂ ਨਿੱਜੀ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਲਈ ਦ੍ਰਿੜਤਾ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ:-

(ੳ) ਕੀ ਕੋਈ ਕਬੀਲਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜਾਂ ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਾਂ , ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਸੇਵਾ, ਕਿੱਤੇ ਜਾਂ ਕਾਰੋਬਾਰ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਇਹ ਸਾਡੀ ਸੰਤੁਸ਼ਟੀ ਲਈ ਸਾਬਤ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਕਬੀਲਾ ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਾਰਪੋਟਰ ਵਜੋਂ ਸਹਾਇਤਾ ਲਈ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਰਿਕਾਰਡ 'ਤੇ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਕੋਈ ਸਬੂਤ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣਾ ਅਸਲ ਕਿੱਤਾ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਇਸ ਰਿਕਾਰਡ 'ਤੇ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿ ਕਾਰਪੋਟਰੀ ਇੱਕ ਸਹਾਇਕ ਕਿੱਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਸੱਚ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਪਰਿਵਾਰ , ਜੋ ਮੁੱਖ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਵਿੱਚ ਰਿਹਾ ਹੈ , ਰਵਾਇਤੀ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਸ਼ਾਸਨ ਕਰਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਇਸ ਕਰਕੇ ਬੰਦ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਕਿ ਇਸ ਦੇ ਕੁਝ ਮੈਂਬਰ ਪੜ੍ਹੇ -ਲਿਖੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਅਧੀਨ ਸੇਵਾ ਲੈ ਚੁੱਕੇ ਹਨ, ਪਰ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਨਾਕਾਫ਼ੀ ਖੇਤਰ ਤੋਂ ਅਤੇ ਇਸ ਤੱਥ ਤੋਂ ਕਿ ਉਹ ਅਜੇ ਵੀ ਆਪਣੇ ਮੂਲ ਕਿੱਤੇ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿ ਕਬੀਲਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜਾਂ ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ।

(ਅ) ਕੀ ਕਬੀਲਾ ਇੱਕ ਸੰਖੇਪ ਪਿੰਡ ਭਾਈਚਾਰਾ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ , ਜਾਂ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਪੱਟੀ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਵਿਭਿੰਨ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਇਹ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਟੈਸਟ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਨਹੀਂ ਦਿਖਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕਾਰਪੋਟਰ ਇੱਕ ਕੰਪੈਕਟ ਪਿੰਡ ਭਾਈਚਾਰਾ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਪਿੰਡ ਵੀ ਇੱਕ ਵਿਭਿੰਨ ਪਿੰਡ ਹੈ। ਠਾਕਰ ਦਾਸ ਅਤੇ ਇੱਕ ਹੋਰ ਬਨਾ ਮ ਚੇਤ ਰਾਮ ਅਤੇ ਹੋਰਾਂ (1) ਵਿੱਚ, ਅਛਰੂ ਰਾਮ, ਜੇ. ਨੇ ਇਸ ਟੈਸਟ 'ਤੇ ਸਹੀ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਹ ਪੰਨਾ 369 'ਤੇ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ:-

"ਲੋੜ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਬੀਲੇ ਜਾਂ ਆਬਾਦੀ ਦਾ ਇੱਕ ਹਿੱਸਾ ਪਿੰਡ ਦੇ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦਾ ਇੱਕ ਵੱਡਾ ਹਿੱਸਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਲੋੜ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਜਿਹੇ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦਾ ਇੱਕ ਸੰਖੇਪ ਭਾਗ ਬਣਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਕੰਪੈਕਟਨੇਸ ਵਿੱਚ ਗਿਣਤੀ ਜਾਂ ਮਾਲਕੀ ਵਾਲੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਹੱਦ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਇਹ ਕੁਝ ਮਾਤਰਾ

ਵਿੱਚ ਇਕਸਾਰਤਾ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਤਾਂ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਸਬੰਧਤ ਧਿਰਾਂ ਕਿਸੇ ਪਿੰਡ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਕਾਫ਼ੀ ਹਿੱਸੇ ਦੇ ਮਾਲਕ ਹੋਣ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਿਵਾਸ ਵੀ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਇੱਕ ਖਾਸ ਇਲਾਕੇ ਵਿੱਚ ਹੋਣ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਜਾਂ ਮਕਾਨ ਪਿੰਡ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੇ ਹੋਰ ਵਰਗਾਂ ਜਾਂ ਹੋਰ ਕਬੀਲਿਆਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਅਤੇ ਮਕਾਨਾਂ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਹੋਏ ਨਹੀਂ ਪਾਏ ਜਾਂਦੇ , ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਿੰਡ ਦੇ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦਾ ਇੱਕ ਸੰਖੇਪ ਵਰਗ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।“

ਇਸ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾਵਾਂ ਵੱਲੋਂ ਇਹ ਦਿਖਾਉਣ ਦੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਿਸਮ ਦੀ ਕੋਈ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਟੈਸਟ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਯੋਗ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਕੋਈ ਸਬੂਤ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਕੁਝ ਤਰਖਨ ਪਰਿਵਾਰ ਜੋ ਇਸ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਹਨ, ਇੱਕ ਸੰਖੇਪ ਪਿੰਡ ਭਾਈਚਾਰਾ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੇ ਰਵਾਇਤੀ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਪ੍ਰਯੋਗਤਾ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਲਈ ਇਹ ਦੋ ਮੁੱਖ ਟੈਸਟ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੋਈ ਵੀ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਸਥਾਪਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ . ਨਾ ਤਾਂ ਮੁਕੱਦਮੇਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪੇਸ਼ੇ ਵਜੋਂ ਜੀਉਂਦੇ ਹੋਏ ਦਿਖਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਹ ਅਜਿਹੇ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦਾ ਇੱਕ ਸੰਖੇਪ ਵਰਗ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਸਾਬਤ ਹੋਏ ਹਨ। ਦੋ ਟੈਸਟਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ , ਹੋਰ ਟੈਸਟ ਵੀ ਹਨ ਜੋ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਸ ਬਿੰਦੂ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਲਈ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਭਾਰਾ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਜਿੱਥੇ ਪਹਿਲਾਂ ਦੇ ਦੋ ਟੈਸਟ ਪੂਰੇ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ।

(c) ਅਗਲਾ ਟੈਸਟ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਕਬੀਲੇ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਨਾ ਹੋਣ ਵਾਲੀਆਂ ਪਾਰਟੀਆਂ ਸੰਸਥਾਪਕਾਂ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਹੋਈਆਂ ਸਨ। ਜੇ ਉਹ ਸਨ , ਤਾਂ ਇਹ ਤੱਥ ਰਿਵਾਜ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਕਾਫ਼ਿਅਤ ਦਿੱਲੀ ਨੁਮਾਇਸ਼ ਪੀ.ਬੀ. ਅਨੁਸਾਰ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਦੋਵਾਂ ਧਿਰਾਂ ਦੇ ਸਾਂਝੇ ਪੂਰਵਜ ਗੁਰਦਾਸ ਤਰਖਾਣ ਨੂੰ ਇਸ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਮਾਲਕਾਂ ਨੇ ਕਾਮਿਨ ਸਮਝ ਕੇ ਆਬਾਦ ਕੀਤਾ ਸੀ ਅਤੇ ਬੰਜਰ ਜ਼ਮੀਨ ਨੂੰ ਤੋੜ ਕੇ ਮਾਲਕ ਬਣ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਹ ਸੱਚ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ *ਭਾਗ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਸ਼ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰ* (1) ਵਿੱਚ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਿੱਥੇ *ਕਾਮਿਨ* ਨੇ ਇੱਕ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਵਸੇ ਹੋਏ ਬਾਨੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਇੱਕ ਵੱਡਾ ਖੇਤਰ ਸੀ, ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਜਾਤਾਂ ਦੇ ਸਹੀ ਸੱਦੇ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਅਤੇ ਗੋਦ ਲਿਆ ਸੀ। ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਕਿੱਤੇ ਵਜੋਂ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਵਿੱਚ ਵਹਿ ਕੇ, ਇਹ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਦੂਰ-ਦੁਰਾਡੇ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ, ਰਵਾਇਤੀ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਇਸ ਕੇਸ ਦੇ ਤੱਥਾਂ ਤੋਂ ਇਹ ਸਿੱਟਾ ਨਹੀਂ ਕੱਢਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਤਰਖਾਣਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਜਾਤ ਦੇ ਸਹੀ ਸੱਦੇ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀ ਬਜਾਏ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਕਿੱਤਾ ਅਪਣਾ ਲਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਕੋਈ ਸਬੂਤ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਪਾਰਟੀਆਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਖ਼ਾਨਦਾਨੀ ਸੱਦੇ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਕੇ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਦੇ ਕਿੱਤੇ ਨੂੰ ਅਪਣਾਇਆ ਸੀ ਤਾਂ ਜੋ ਇੱਕ ਸ਼ੁੱਧ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਦਾ ਦਰਜਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ।

(d) ਅਗਲਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਪਾਰਟੀਆਂ, ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਕਬੀਲੇ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ, ਕਿੰਨੇ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਦਾ ਪਾਲਣ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅਜਿਹਾ ਕਾਫ਼ੀ ਸਮੇਂ ਲਈ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਬਿਨਾਂ ਸ਼ੱਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ

ਰੀਤੀ-ਰਿਵਾਜ ਦੁਆਰਾ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਹੋਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੋਰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਅਜਿਹਾ ਕੋਈ ਠੋਸ ਸਬੂਤ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਿਸ ਤੋਂ ਪਤਾ ਚੱਲ ਸਕੇ ਕਿ ਇਸ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਤਰਖਾਨਾਂ ਦੀ ਰੋਜ਼ੀ-ਰੋਟੀ ਦਾ ਮੁੱਖ ਸਾਧਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਮ ਕੰਮਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਸੀ।

(ਈ) ਕੀ ਪਾਰਟੀਆਂ, ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਕਬੀਲੇ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਨਾ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਤੇ, ਖੁਦ ਜ਼ਮੀਨਾਂ 'ਤੇ ਖੇਤੀ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ, ਜਾਂ ਦੂਜਿਆਂ ਰਾਹੀਂ ਖੇਤੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਮਾਲਕ ਹਨ। ਜੇ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ, ਰਿਵਾਜ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਧਾਰਨਾ ਨਹੀਂ ਹੈ; ਜੇ ਪਹਿਲਾਂ, ਰਿਵਾਜ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਮਜ਼ਬੂਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਪਾਰਟੀਆਂ ਨੇ ਇਹ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਲਈ ਕੋਈ ਠੋਸ ਸਬੂਤ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਖੁਦ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਨਾ ਕਿ ਦੂਜਿਆਂ ਦੁਆਰਾ। ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਜ਼ਮੀਨ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਛੋਟੀ ਹੈ ਅਤੇ ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਮੰਨ ਲਿਆ ਜਾਵੇ ਕਿ ਉਹ ਖੁਦ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਵਾਢੀ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਜੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਕਬੀਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਲਈ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਕਾਫ਼ੀ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਨਿੱਜੀ ਕਾਨੂੰਨ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।

(ਫ) ਕੀ ਪਾਰਟੀਆਂ, ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਕਬੀਲੇ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ, ਪਿੰਡ ਦੇ ਖੇਤਰ ਦੇ ਵੱਡੇ ਜਾਂ ਛੋਟੇ ਹਿੱਸੇ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਰੱਖਦੀਆਂ ਹਨ।

ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਛੋਟਾ ਹਿੱਸਾ ਤਰਖਾਣਾਂ ਕੋਲ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਕਬਜ਼ਾ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਇਹ ਧਾਰਨਾ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਕਾਫ਼ੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਰਵਾਇਤੀ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਦੇ ਹਨ।

(ਗ) ਇਹ ਤੱਥ ਕਿ ਕੀ ਪਾਰਟੀਆਂ, ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ, ਸ਼ਮੀਲਟ ਵਿੱਚ ਹਿੱਸਾ ਲੈਂਦੀਆਂ ਹਨ ਜਾਂ ਨਹੀਂ, ਵਿਚਾਰਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ; ਜੇ ਉਹ ਅਜਿਹਾ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਇਹ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਰੁਝਾਨ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਰਿਵਾਜ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਇਹ ਦਰਸਾਉਣ ਲਈ ਕੋਈ ਸਬੂਤ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਕੇਸ ਵਿੱਚ, ਸ਼ਮੀਲਾਤ ਹੈ ਜਾਂ ਇਸਦੀ ਹੱਦ। ਇਹ ਮੰਨ ਲਓ ਕਿ ਇੱਕ ਸ਼ਮੀਲਾਤ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੀ ਹਿੱਸੇਦਾਰੀ ਹੈ, ਇਹ ਹੋਰ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਬਹੁਤ ਛੋਟਾ ਵਿਚਾਰ ਹੋਵੇਗਾ, ਜੇ ਪਹਿਲਾਂ ਨਾਲੋਂ ਕਿਤੇ ਵੱਧ ਹਨ ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਵਧੇਰੇ ਸਹਿਜਤਾ ਹੈ।

(ਹ) ਇਕ ਹੋਰ ਟੈਸਟ, ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਵੱਖੋ-ਵੱਖਰੇਪਨ ਅਕਸਰ ਹੁੰਦੇ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਚੁਣੌਤੀ ਦੇ ਪਾਸ ਹੋਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ; ਜੇਕਰ ਉਹਨਾਂ ਕੋਲ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਤੱਥ ਇਹ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਲਈ ਢੁਕਵਾਂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਆਮ ਰਿਵਾਜੀ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਦੇ ਉਲਟ, ਆਜ਼ਾਦ ਅਲਗ ਹੋਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਮੌਜੂਦ ਹੈ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਇਸ ਤੱਥ ਨੂੰ ਮਿਸ਼ਰਤ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਦਬਾਇਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ।

ਇਸ ਕੇਸ ਵਿੱਚ, ਇੱਥੇ ਕੋਈ ਮੁਕਾਬਲਾ ਜਾਂ ਨਿਰਵਿਰੋਧ ਵੱਖਰਾਪਣ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਿਸ ਤੋਂ ਇੱਕ ਜਾਂ ਦੂਜੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਇੱਕ ਅਨੁਮਾਨ ਕੱਢਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

(i) ਕੀ ਪਾਰਟੀਆਂ ਲੰਬੜਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਜੇ ਉਹ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਇਹ ਰੀਤੀ-ਰਿਵਾਜ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਤੱਥ ਹੈ।

(ਜ) ਇਸ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਤਰਖਾਣ ਕੋਈ ਲੰਬੜਦਾਰ ਨਹੀਂ ਰਖਦੇ।

(ਕ) ਇਹ ਤੱਥ ਕਿ ਕੀ ਉਹ ਇਲਾਕਾ ਜਿੱਥੇ ਰਿਵਾਜੀ ਕਾਨੂੰਨ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਨੂੰ ਕਈ ਵਾਰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

(ਲ) ਪਰ ਇਹ ਇੱਕ ਅਜਿਹਾ ਮਾਮਲਾ ਹੈ ਜਿਸਦਾ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਪ੍ਰੋਬੇਟਿਵ ਮੁੱਲ ਹੈ। ਸਿਰਫ਼ ਇਸ ਤੱਥ ਤੋਂ ਕਿ ਪਾਰਟੀਆਂ ਪੇਂਡੂ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਰਹਿ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, ਇਹ ਸਿਰਫ਼ ਇਸ ਤੱਥ ਤੋਂ ਇਹ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦਾ ਕਿ ਉਹ ਰਵਾਇਤੀ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਨਿਯੰਤ੍ਰਿਤ ਹਨ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਹੋਰ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਵਿਰੋਧੀ ਹਾਲਤਾਂ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ।

(ਮ) ਇਹ ਤੱਥ ਕਿ ਕੀ ਜਾਤ ਜਾਂ ਕਬੀਲਾ ਸਮਾਜਿਕ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਰਿਵਾਜ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਖਤ ਕਾਨੂੰਨ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਕਈ ਵਾਰ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਸਹਾਇਤਾ ਲਈ ਸਮੱਗਰੀ ਵਿਚਾਰ ਵਜੋਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਉਸਨੇ ਰਿਵਾਜ ਅਪਣਾਇਆ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ।

ਮੁਦਈਆਂ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਾਲੇ ਰਿਕਾਰਡ 'ਤੇ ਜ਼ੁਬਾਨੀ ਸਬੂਤ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਦਰਸਾਉਣ ਲਈ ਕਿ ਤਰਖਾਣਾਂ ਦੁਆਰਾ ਵਿਆਹ ਦਾ ਕਰੇਵਾ ਪ੍ਰਥਾ ਹੈ। ਜੇ ਅਜਿਹਾ ਵੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਵੀ ਅਜਿਹੀ ਰੀਤ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਤੋਂ ਇਹ ਸਿੱਟਾ ਨਹੀਂ ਕੱਢਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਬੀਲੇ ਨੇ ਨਿੱਜੀ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਬਾਕੀ ਸਾਰੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਰਿਵਾਜ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਇੱਕ ਪਰਿਵਾਰ ਜਾਂ ਇੱਕ ਛੋਟਾ ਭਾਈਚਾਰਾ ਇੱਕ ਖਾਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਰਿਵਾਜੀ ਨਿਯਮ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਇਸ ਤੋਂ ਇਹ ਦਲੀਲ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਕਿ ਸਾਰੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਇਹ ਲਾਜ਼ਮੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਰਿਵਾਜ ਦੁਆਰਾ ਨਿਯੰਤ੍ਰਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਖਾਸ ਸਮਾਜਿਕ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਅਭਿਆਸਾਂ ਦਾ ਪਿੱਛਾ ਇਹ ਨਹੀਂ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹੋਰ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਨਿੱਜੀ ਕਾਨੂੰਨ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਅਨਿਯਮਿਤ ਵਿਆਹ ਪ੍ਰਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਅਪਣਾਉਣਾ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਕੋਈ ਸੰਕੇਤ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਦੂਰ-ਦੁਰਾਡੇ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਰਿਵਾਜੀ ਕਾਨੂੰਨ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਹੈ। ਇਸ ਕੇਸ ਵਿੱਚ, ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇੱਕ ਆਮ ਚਰਿੱਤਰ ਦਾ ਇੱਕ ਅਸਪਸ਼ਟ ਬਿਆਨ ਹੈ, ਬਿਨਾਂ ਇਹ ਦਰਸਾਏ ਕਿ ਕਰੇਵਾ ਵਿਆਹ ਆਮ ਜਾਂ ਕਦੇ-ਕਦਾਈਂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਸਬੂਤ ਕਿ ਕਿਸੇ ਕਬੀਲੇ ਨੇ ਇਸ ਜਾਂ ਉਸ ਰੀਤੀ-ਰਿਵਾਜ ਨੂੰ ਅਪਣਾਇਆ ਹੈ ਜਿਸਦਾ ਪਾਲਣ ਇੱਕ ਮੰਨੇ-ਪ੍ਰਮਾਣਿਤ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਕਬੀਲੇ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਕੋਈ ਵਾਰੰਟੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਉਸਨੂੰ ਉਸ ਕਬੀਲੇ ਨੂੰ ਨਿਯੰਤ੍ਰਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹੋਰ ਸਾਰੇ ਨਿਯਮਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

(ਓ) ਇਕ ਹੋਰ ਟੈਸਟ ਅਧੀਨ ਹਾਲਾਤਾਂ ਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਪਾਰਟੀਆਂ ਨੇ ਐਕੁਆਇਰ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਮੈਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਸਾਲ 1962-63 ਬਿਕਰਮੀ ਦੀ ਕਫ਼ਿਅਤ-ਏ-ਦੇਹੀ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦੇ ਚੁੱਕਾ ਹਾਂ, ਜਿੱਥੇ ਇਹ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਦੋਹਾਂ ਧਿਰਾਂ ਦਾ ਸਾਂਝਾ ਪੂਰਵਜ ਗੁਰਦਾਸ ਤਰਖਾਣ ਕਮੀਨ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਬੰਜਰ ਜ਼ਮੀਨ ਤੋੜ ਕੇ ਮਾਲਕ ਬਣ ਗਿਆ ਸੀ। ਤਰਖਾਣ, ਜੁਲਾਹੇ, ਲੋਹੇ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ, ਚਮਾਰ ਅਤੇ ਹੋਰ ਜਨ-ਸਾਧਾਰਨ ਸਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਪਿੰਡ ਦੇ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਅਤੇ ਹੋਂਦ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਨ। ਤਰਖਾਣਾਂ ਨੂੰ ਪਿੰਡ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵਸਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਦੇ ਸੰਦਾਂ, ਘਰਾਂ ਦੇ ਫਰਨੀਚਰ, ਗੱਡੇ ਬਣਾਉਣ ਜਾਂ ਮੁਰੰਮਤ ਕਰਨ, ਪਰਸੀਆ ਪਹੀਏ, ਹਲ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਮਾਨ ਸਮਾਨ ਦੀ ਮੁਰੰਮਤ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਪਿੰਡ ਦੇ ਸਮਾਜ ਲਈ ਲੁਹਾਰਾਂ ਵਾਂਗ ਹੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਨ। ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਬਹੁਤੇ ਕਬੀਲੇ ਕਿੱਤਾਮੁਖੀ ਸਮੂਹ ਸਨ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਜਾਂ ਤਾਂ ਰਵਾਇਤੀ ਬਕਾਇਆ ਦੇ ਕੇ ਜਾਂ ਜਿੱਥੇ ਜ਼ਮੀਨ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸੀ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ

ਵਾਹੀ ਲਈ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਛੋਟੇ ਪਾਰਸਲ ਦੇ ਕੇ ਅਦਾ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਇਸ ਤੱਥ ਤੋਂ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪਿੰਡ ਦੇ ਵਸਨੀਕਾਂ ਦੁਆਰਾ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਰੋਜ਼ੀ-ਰੋਟੀ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਕੁਝ ਬੰਜਰ ਜ਼ਮੀਨ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਇਹ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਜੱਟਾਂ ਵਰਗੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਕਬੀਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸ਼੍ਰੇਣੀਬੱਧ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਉਪਰੋਕਤ ਟੈਸਟਾਂ ਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਐਲਿਸ ਦੁਆਰਾ ਪੰਜਾਬ ਕਸਟਮ (ਦੂਜਾ ਸੰਸਕਰਣ) ਦੇ ਪੰਨਿਆਂ 28 ਤੋਂ 32 ਉੱਤੇ ਆਪਣੇ ਨੋਟਸ ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪਰਸਨਲ ਲਾਅ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਰਿਵਾਜੀ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਲਾਗੂ ਹੋਣ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਜਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਵਿਵਾਦਾਂ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਉਚਿਤ ਸੰਕੇਤ ਵਜੋਂ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ *ਪਰਤਾਬ ਸਿੰਘ ਬਨਾਮ ਮੇਥੂ (1)*, *ਗੋਂਦਾ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਦਸੌਧਾ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰ (2)*, *ਮਾਊਂਟ ਭਗਵਾਨੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਸੀਤਾ ਰਾਮ ਅਤੇ ਹੋਰ (3)* ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਇਮਤਿਹਾਨਾਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਮੁਦਈ-ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੀ ਦਲੀਲ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਮਨਾ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਕਿ ਪਿੰਡ ਠੁੱਲੀਵਾਲ, ਤਹਿਸੀਲ ਧੂਰੀ ਦੇ ਤਰਖਾਨ, ਪਰਦੇਸੀ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਰੀਤੀ ਰਿਵਾਜ ਦੁਆਰਾ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਹਨ, ਨਾ ਕਿ ਹਿੰਦੂ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ *ਗੋਕਲ ਚੰਦ ਬਨਾਮ ਪਰਵੀਨ ਕੁਮਾਰੀ (4)* ਵਿੱਚ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਲਾਰਡਸ਼ਿਪਸ ਦੁਆਰਾ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, "ਇਸ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਧਾਰਨਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਅਕਤੀ ਜਾਂ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦਾ ਵਰਗ ਰਿਵਾਜ ਦੁਆਰਾ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਇੱਕ ਪਾਰਟੀ, ਜਿਸਨੂੰ ਕਥਿਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇੱਕ ਦੁਆਰਾ ਸ਼ਾਸਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪਰੰਪਰਾਗਤ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਇਹ ਸਾਬਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਇੰਨਾ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦੁਆਰਾ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਰਿਵਾਜ ਦੀ ਹੋਂਦ ਨੂੰ ਵੀ ਸਾਬਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।" *ਅਬਦੁਲ ਹੁਸੈਨ ਖਾਨ ਬਨਾਮ ਬੀਬੀ ਸੇਨਾ ਦੇਰੇ (5)*, *ਦਯਾ ਰਾਮ ਬਨਾਮ ਸੋਹਲ ਸਿੰਘ (6)* ਵੀ ਦੇਖੋ।

ਸਾਡਾ ਧਿਆਨ ਕੁਝ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵੱਲ ਖਿੱਚਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਤਰਖਾਣ (ਤਰਖਾਨ) ਰਿਵਾਜੀ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਉਹ ਫੈਸਲੇ ਇਸ ਇਲਾਕੇ ਵਿੱਚ ਪਾਰਟੀਆਂ ਲਈ ਰਿਵਾਜ ਜਾਂ ਨਿੱਜੀ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਲਾਗੂ ਹੋਣ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗਾਉਣ ਲਈ ਸਹਾਇਕ ਮਾਰਗਦਰਸ਼ਕ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਰਹੀਮ ਬਖਸ਼ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਨੱਥਾ ਅਤੇ ਹੋਰ (7) ਵਿੱਚ, ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਸਿਆਲਕੋਟ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਥਾਰਖਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਪੁੱਤਰ ਰਹਿਤ ਮਰਦ ਮਾਲਕ ਆਪਣੀ ਧੀ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਜੱਦੀ ਅਚੱਲ ਜਾਇਦਾਦ ਦੇ 20ਵੇਂ ਹਿੱਸੇ ਤੋਂ ਵੱਧ ਤੋਹਫ਼ੇ ਕਰਨ ਲਈ ਰਿਵਾਜ ਦੁਆਰਾ ਅਯੋਗ ਹੈ। ਪੰਜਵੀਂ ਡਿਗਰੀ ਦੇ ਉਸ ਦੇ ਜਮਾਂਦਰੂਆਂ ਦੇ ਪੱਖਪਾਤ ਲਈ। ਇਹ ਫੈਸਲਾ 1855 ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਖਾਸ ਘਟਨਾਵਾਂ ਅਤੇ ਵਜੀਬ-ਉਲ-ਅਰਜ਼ 'ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਤਹਿਸੀਲ ਧੂਰੀ ਵਿੱਚ ਤਰਖਾਨਾਂ ਦੀ ਮਰਿਆਦਾ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਲਈ ਕੋਈ ਮਾਰਗਦਰਸ਼ਕ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਗੋਂਦਾ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਦਸੌਧਾ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰ (1) ਵਿੱਚ ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਜਲੰਦੂਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੀ ਫਿਲੋਰ ਤਹਿਸੀਲ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦਾ ਕੰਗ ਅਰਾਇਣ ਦੇ ਰਾਮਗੜੀਆ ਤਰਖਾਣ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਰਿਵਾਜੀ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਵੱਖੋ-ਵੱਖਰੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸਨ ਅਤੇ ਨਹੀਂ। ਆਪਣੇ ਨਿੱਜੀ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ; ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਭੈਣ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਜੱਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਤੋਹਫ਼ਾ ਅਵੈਧ ਅਤੇ ਉਲਟਾਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਬੇਅਸਰ ਹੈ।

ਅਨੁਪਾਤ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਉਦੋਂ ਤੋਂ ਹੀ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਦਾ ਪਾਲਣ ਕੀਤਾ, ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਖੁਦ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ ਕੀਤੀ; ਕਿ ਉਹ ਪਿੰਡ ਦੇ ਖੇਤਰ ਦਾ ਇੱਕ ਚੌਥਾਈ ਹਿੱਸਾ ਰੱਖਦੇ ਹਨ; ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਸ਼ਾਮਲਾਤ ਵਿੱਚ

ਹਿੱਸਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਲੰਬੜਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਫਿਲੇਰ ਤਹਿਸੀਲ ਦੇ ਤਰਖਾਣਾਂ ਕੋਲ ਜੋ ਯੋਗਤਾਵਾਂ ਹਨ, ਉਹ ਇਸ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਧੂਰੀ ਤਹਿਸੀਲ ਦੇ ਤਰਖਾਣਾਂ ਦੁਆਰਾ ਸਾਂਝੀਆਂ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਫਕੀਰ ਬਨਾਮ ਸ਼ਾਦੀ ਅਤੇ ਇੱਕ ਹੋਰ (2) ਵਿੱਚ, ਗੁਜਰਾਤ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੀ ਖਾਰੀਅਨ ਤਹਿਸੀਲ ਵਿੱਚ ਸ਼ੇਰੀਆਂ ਦੇ ਉੱਪਲ ਤਰਖਾਣ, ਨੂੰ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਦੇ ਰੀਤੀ-ਰਿਵਾਜਾਂ ਦੁਆਰਾ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਨਾ ਕਿ ਮਹਿਮੇਡਨ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ, ਅਤੇ ਉਸ ਕੇਸ ਦੇ ਰਿਕਾਰਡ ਵਿੱਚ ਕਾਫ਼ੀ ਸਬੂਤ ਸਨ, ਕਿ ਉਹ ਪਿੰਡ ਦੇ ਇਕੱਲੇ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ ਸਨ ਅਤੇ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹੋਰ ਰੀਤੀ-ਰਿਵਾਜਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਉਹ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਕਰਕੇ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਕਰਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਪਿੰਡ ਦਾ ਇਕਲੋਤਾ ਲੰਬੜਦਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗੋਤ ਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਮਾਮਲੇ 'ਚ ਇਹ ਟੈਸਟ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਉੱਪਰ ਦੱਸੇ ਕਾਰਨਾਂ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਬਿਨਾਂ ਝਿਜਕ ਇਸ ਸਿੱਟੇ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚਿਆ ਹਾਂ ਕਿ ਪਿੰਡ ਠੁੱਲੀਵਾਲ, ਤਹਿਸੀਲ ਧੂਰੀ ਦੇ ਤਰਖਾਣ, ਪਰਦੇਸੀ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਪਰੰਪਰਾਗਤ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਹਿੰਦੂ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਹਨ। ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਲੈਟਰਸ ਪੇਟੈਂਟ ਅਪੀਲ ਅਸਫਲ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਖਰਚਿਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਖਾਰਜ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਭੰਡਾਰੀ, ਸੀ.ਜੇ.—ਮੈਂ ਸਹਿਮਤ ਹਾਂ।

(1) ਏ.ਆਈ.ਆਰ. 1949 ਈ. ਪੀ. 367

(1) 38 ਪੀ.ਆਰ. 1909

(1) (1926) 86 ਆਈ.ਸੀ. 998

(2) (1931) 133 ਐਲ.ਸੀ. 113

(3) ਏ.ਆਈ.ਆਰ. 1931 ਲਾਹ. 491

(4) ਏ.ਆਈ.ਆਰ. 1952, ਐਸ.ਸੀ. 231

(5) 45 ਆਈ.ਏ. 10 (ਪੀ.ਸੀ.)

(6) 110 ਪੀ.ਆਰ. 1906 ਪੰਨਾ 410 ਤੋਂ

(7) (1911) 12 ਪੀ.ਐਲ.ਆਰ. 255

(1) (1913) 133 ਆਈ.ਸੀ.

(2) A.I.R. 1934 ਲਾਹ। 481

Atul Sharma

ਡਿਸਕਲੇਮਰ:- ਸਥਾਨਕ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਅਨੁਵਾਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਨਿਰਣਾ ਕੇਵਲ ਮਕੁੱਦਮੇਬਾਜ਼ਾਂ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਆਪਣੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਸਮਝਣ ਤੱਕ ਹੀ ਸੀਮਤ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਦਾ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਇਸਤੇਮਾਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਸਾਰੇ ਵਿਹਾਰਕ ਅਤੇ ਅਧਿਕਾਰਕ ਮੰਤਵਾਂ ਲਈ, ਨਿਆਂ ਨਿਰਣੇ ਦਾ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸੰਸਕਰਣ ਪ੍ਰਮਾਣਿਤ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਅਮਲ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਇਸਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ।